

תיאום ציפיות וניסוח הסכם קבוצתי

חגית גברעם

המאמר עוסק בחשיבות של עריכת תיאום ציפיות כשלב מקדים לעבודה עם קבוצה, מצביע על העקרונות המנחים ביצירת הסכם עם קבוצה, ובסוף מציע רעיונות לתרגילים ומשחקים ליצירת תיאום ציפיות עם הקבוצה.

תיאום ציפיות וניסוח הסכם קבוצתי

אם יוצאים מגיעים למקומות נפלאים / ד"ר סוס

"הגיע היום, אתה יוצא למקומות נפלאים, אז שלום!

עם רגליים בנעליים, עם שכל בראש,

תמצא את הדרך אל תחשוש!

אתה יכול ויודע, מוכן ומזומן,

אתה הוא זה שיחליט לאן.

תסתכל ברחובות מלפנים ולאחור

ויש רחוב שאולי תחליט: לא כדאי לי לבחור.

אם בכלל לא תמצא אף רחוב שתאהב

תצא את העיר ותצא למרחב

אל שטח פתוח לאור ולרוח – שם קורים הדברים, שתדע לך.

וכשיקרה הדבר – אל תפחד, אל תזיע

תמשיך חזק ותראה שתגיע.

כי אם יוצאים, מגיעים למקומות נפלאים".

רגע לפני...

טוב יעשה מחנך הכיתה ואף המורה המקצועי אם יאתר את צרכי הקבוצה עוד בטרם החלה להיפגש. בהזדמנות זו ינסח המחנך את ציפיותיו שלו. מומלץ להעלות את הציפיות על הכתב: ציפיות מעצמי, ציפיות עמיתיי בצוות המורים, ציפיות מהקבוצה.

רישום כזה מאפשר למורה לבדוק מה מתוך ציפיותיו ישים ובר השגה.

מומלץ לאסוף כמה שיותר מידע רלבנטי לגבי המשתתפים.

עוד בטרם ייפגשו, טוב יעשה המחנך אם יכתוב מכתב קצר ובו יציג את עצמו ויאחל הצלחה לתלמידיו. נחמד לפגוש את המורה בכניסה לחדר, עוד בטרם נכנסה הקבוצה לכיתה. זה המקום הראשוני להתיידדות ולאמפטיה בניכם.

למה חשוב לתאם ציפיות?

אחרי ככלות הכל, הקבוצה היא אוסף של יחידים. כל אחד מגיע עם מטען אמונותיו, נטיותיו, ידיעותיו וערכיו. מהם יגזור את הציפיות שלו מהקבוצה ומהצפוי לה. תיאום ציפיות מונע קונפליקטים בין ציפיותיהם של המשתתפים וציפיותיו של המנחה או המורה.

תיאום ציפיות אומר שכל צד מציג את הציפיות שלו – מעצמו, מהקבוצה, מהמורה, מביה"ס, ולאחר מכן בודקים ומסדרים את המקומות בהם אנחנו מסכימים עם הציפיות ההדדיות ואת המקומות בהם איננו מסכימים.

תיאום ציפיות מגדיר את גבולות הקבוצה:

במקום בו מוגדרים הגבולות והחוקים, האדם מרגיש ביטחון: ביטחון פיזי וחופש ליצור, להביע את עמדותיו ורעיונותיו, חופש להתנסות וחופש ליהנות. המסגרת הקבוצתית מונעת את אנרכיה וכאוס ומאפשרת ביטוי עצמי ושיתוף פעולה בין חברי הקבוצה. תיאום ציפיות מזמן למשתתפים לחוות את עצמם כפרטים ייחודיים מצד אחד וכחלק מהקבוצה מצד שני.

המה והאיך:

בעל הסמכות, המורה והמחנך יקבעו את הגבולות את ה-**מה**, כיוון שהם אלו שקיבלו את המנדט להוביל את הקבוצה.

הקבוצה עצמה, תיצור את נורמות ההתנהגות, את ה-**איך**, באמצעות תיאום ציפיות וניסוח הסכם קבוצתי לגבי המותר והאסור.

על מה מסכימים כשעורכים תיאום ציפיות?

1. ציפיות מהלימוד: הגדרת מטרה אישית להשתתפות בלמידה.
2. ציפיות מחברי הקבוצה: אחריות קבוצתית לנוהלי התנהגות.
3. ציפיות מהמורה/המחנך.
4. תרומת חברי הקבוצה לתפקודה: הגדרת התרומה האישית הייחודית מהצד הלימודי ומהצד החברתי, ערכי.

טיפ למנחה:

התייחס לכל שיעור ולכל פגישה כאל תהליך שלם.

הגדר את ציפיותיך בתחילת השיעור וסכם "מה היה לנו כאן?" בסופו של השיעור.

קוד אתי:

לא מדברים על מי שלא נמצא בחדר ולא מוציאים החוצה שום מידע שנאמר בחדר.

ההסכם הקבוצתי

זה הזמן לנסח הסכם קבוצתי על בסיס לוח הציפיות או במילים אחרות: לנסח כיצד אנחנו מיישמים בפועל את הציפיות של עצמנו.

ההסכם הקבוצתי מגדיר באופן מפורש ומוסכם כיצד מצפים מאיתנו להתנהג בקבוצה, מה אנו מתחייבים לתת לקבוצה ומה הן הסנקציות שהקבוצה מטילה על מי שמפר את ההסכם.

הסכם שנוצר באופן קבוצתי יעורר על פי רוב מחויבות גדולה יותר. יחד עם זאת ההסכם הקבוצתי מותאם לחוקי בית הספר וכפוף להם.

מה עושים עם ההסכם?

- כותבים את ההסכם על בריסטול, כל המשתתפים חותמים עליו והוא תלוי על הקיר.
- כותבים את ההסכם על דף ניר, חותמים ומכניסים לתיבה נעולה המאוחסנת בארון סגור בכיתה.

דוגמא לסעיפים בהסכם:

- מדבר רק מי שקיבל רשות.
- שומרים על הציווד ולא מקשקשים על השולחן.
- כל תלמיד יהיה שותף באחת מועדות הכיתה.

יש לזכור:

- כדאי לנסח את ההסכם בשפה חיובית, לומר מה מותר לעשות ולא מה אסור לעשות.
- הסכם הוא דינאמי. אפשר לחזור אליו ולשנות.

עקרונות מנחים ליצירת הסכם עם קבוצה

יש להגדיר כבר במפגש הראשון כמה כללי בטיחות והתנהגות בסיסיים להתנהלות השיעור **שנועדו להגן על המשתתפים**. הכללים יתייחסו לשלושה מימדים :

1. **SETTING** –מתי והיכן מתקיים השיעור, מה הציווד הנדרש, מתי וכיצד נגמר השיעור.
2. **כללי התנהגות בסיסיים** – משתמשים בשפה נאותה, שומרים על הציווד וכדומה.
3. **כללי בטיחות** – אם משתמשים בציווד מיוחד כגון: מספריים, מבערים וכדומה
4. לאחר מספר מפגשים, כאשר ההיכרות העמיקה, ניתן להקדיש זמן ליצירת **ההסכם המשותף**.
5. תחילת המפגש בו יוצרים הסכם, היא הזדמנות להזכיר את **כללי הבסיס** מהמפגש הראשון.
6. ההסכם הכתוב הוא בבחינת **תזכורת למנחה ולמשתתפים** ומאפשר להשתמש בו בשעת הצורך.

יש לזכור:

- למידת ההסכם היא תהליך הדרגתי. תפקיד המנחה לשמור עליו בעקביות.
- מומלץ להזכיר מידי פעם, את ההסכם על מנת לחזק את הקבוצה.

טיפ למנחה:

היה קשוב לצרכי הקבוצה אך אל תזרום איתה.
אל תאפשר היסחפות למחוזות שלא אליהם כיוונת.
כולנו זקוקים לאהבה. האמן בקבוצה והיא תאמין בעצמה.

סוגי קבוצות כפי שהם משתקפים בחיי בית הספר

התוכן	התהליך	מבנה הסדנא	תפקיד המנחה	דוגמאות
קבוצות משימה	המנחה מקור הידע מביא טכניקות, טקטיקות וטיפים.	משני.	קבוע, מובנה.	מורה, מרצה, מאמן. שיעור רגיל בכיתה. ישיבה פדגוגית.
העצמה אישית Personal grow	מקור הידע בקבוצה.	העיקר.	גמיש, פתוח (לא חייב להיות לו"ז מוגדר).	מקשר, משקף, שואל שאלות, עורך עיבוד רגשי, אמפאטי. יועץ חינוכי מול קבוצה מצומצמת. מחנך מול כיתתו בדיון רגשי.
קבוצה חברתית פסיכולוגית	יחסי גומלין חלק מהקבוצה חלק מהמנחה	יש חשיבות הן לתהליך ולתוכן. אפשרות לגמישות.	קבוע עם אפשרות לגמישות.	רגישות, ניווט, עיבוד תהליכים, שיקוף, הענקת ידע. הכיתה מתכוננת לקראת הטיול השנתי. הכיתה מתכוננת לקראת מסיבת הסיום.

משחקים ותרגילים לתיאום ציפיות ולניסוח הסכם קבוצתי.

א. הציפיה המועדפת:

- כל אחד מהמשתתפים מקבל דף ומקפל אותו באופן שיתקבלו 6 חלקים.
- על כל אחד מן הריבועים יש לרשום ציפיה אחת. אפשר להכריז על קטגוריות: ציפיה מהקבוצה מבחינה חברתית, ציפיה מהקבוצה מבחינה לימודית, ציפיה מהכיתה מבחינה ערכית, ציפיה מהמנחה או מהמורה, ציפיה מעצמי וכדומה.
- המשתתפים חותכים את הריבועים לכרטיסים.
- בהדרגה ועל פי הוראת המנחה, כל משתתף נפרד מאחד הכרטיסים וזורק אותו לפח המונח במרכז החדר.

ב. נפגשים ומתאמים

המשתתפים מסתובבים בחדר לצלילי מוזיקה נעימה. בהינתן האות נעצר כל משתתף ליד משתתף אחר לוחץ את ידיו ועונה לשאלה ששואל המנחה:

לדוגמא:

- מה אני מצפה מחבריי לקבוצה מבחינה חברית?
- במה אני רוצה להתקדם השנה?
- כיצד אני חושב שעל הקבוצה לציין ימי הולדת?

- מה אני מצפה שנעשה בהפסקות?
- מה אני מצפה מהמורים המקצועיים?

במליאה: המשתתפים מוזמנים לדווח על מה ששמעו.

למנחה: עודד את המשתתפים, להרפות את גופם להביט זה בעיני זה ולחייך. אפשר להם להתהלך גם בעיניים עצומות או לעמוד במקומם ולהאזין למוזיקה.

ג. עבודה עם קלפים:

מציגים בפני המשתתפים קלפים עם תמונות שונות. אפשר להשתמש בקלפים טיפוליים. כל משתתף לוקח קלף המייצג את הציפיות שלו לקראת השנה החדשה בהתאם לתחום שאומר המנחה.

ד. תיאום ציפיות על קירות מדברים

תולים על הקירות רבעי בריסטול ועל כל אחד מהם תחילתו של משפט. משמיעים מוזיקה נעימה בחדר ומזמינים את המשתתפים לכתוב על כל היגד המשך למשפט.

- אל מה התגעגתי בבית הספר ומדוע?
- מה אני מתכוון לחדש או לשפר השנה ברמה האישית?
- מה אני מתכוון לחדש או לשפר השנה ברמה הכיתתית?
- מה החשש שלי מהשנה הקרובה?

חסרונו של תרגיל זה הוא, שתלמידים יכתבו שטויות ועל כן אפשר לגרום לכך שלכל ילד יהיה עיפרון/עט/טוש בצבע אחר. טוב יותר לדבר על כך מראש "אנחנו פותחים שנה, אני סומך עליכם שלא תכתבו שטויות אלא תהיו ענייניים. גם החברים שלכם היו רוצים שנלמד מהעצות ענייניים בפעילות כדי שלכולנו תהיה שנה טובה יותר. אין תועלת בכתובת שטויות? אז קדימה צאו לדרך."

ה. דרושים שניים לראיון

מכינים לכל משתתף דף מעוצב ובו 4-5 היגדים. מחלקים את הכיתה לזוגות. ביום הראשון מותר לאפשר להם להשתדך עם חבר טוב.

כל משתתף משלים את הדף שלו. החבר מראיין אותו על תשובותיו: מדוע בחרת בתשובה זו? למה אתה מתכוון? פרט יותר מה בדיוק אתה רוצה? איך אתה חושב שתצליח במשאלה שלך?

במליאה: מבקשים מתנדבים לספר מה הרשים אותם בדיוק. בשלב זה של התפתחות הקבוצה, אני מציעה לא לעשות סבב קשיח אלא לאפשר למי שמעוניין להתבטא. תנו למשתתפים לשאול את חבריהם שאלות על תשובות שכתבו. שאלו האם יש למישהו רעיון נוסף כיצד נוכל לקדם את משאלתו של X. שקפו את הנאמר ובדקו האם זאת הייתה כוונת הדובר.

סיכום:

- מה הדברים שהכיתה מעוניינת לעשות כדי לקדם את עצמה כקבוצה לומדת וכקבוצה חברתית? תשובות אלו יהוו בסיס לקביעת ועדות או פעילים חברתיים.
- מה החששות שעולים מהשיחה וכיצד המנחך עומד לרשותכם.